

Sanal Ortamda Karşıt-Kamusal Alanlar Yaratmak: Dijital Eylemci Ağları

Selda Özturan¹, Sevtap Örgel²

ÖZET

1990'lı yılların ortalarından itibaren, internetin hayatımıza girmesiyle beraber, iktidarın denetiminin büyük ölçüde dışında kalan özerk alanlar olan sosyal ağlarda bilgi akışı sağlanmaya başlamış, bilgi çok kısa zamanda çok uzak mesafelere taşınmış ve akışkan bir niteliğe bürünmüştür. Bilgi, iletişim, etkileşim ve işbirliği sözcükleri günümüz dünyasının temel kavramları haline gelmiş, bu değişim aynı zamanda insanların bir araya gelme ve örgütlenme biçimlerini de değiştirmiştir. Bireylerin bilgi ile ilişkisini dönüştüren, bilgi edinme, iletişim ve etkileşim imkânlarını zenginleştiren, insanları sanal ortamda buluşturan internetteki sosyal ağlar, yeni bir kamusal alan olan sanal ortamda, karşıt-kamusal alanlar yaratarak direniş bölgelerinin oluşmasını sağlamaktadır. Hiyerarşinin ve merkezin olmadığı sanal ortamın bu özerk alanında insanlar üzüntülerini, fikirlerini, görüntülerini ve umutlarını dile getirerek katılımcı ve paylaşımcı bir kültürü büyütmektedirler. İletişim, etkileşim ve işbirliği içinde birbirleriyle bağlar kurarak, geçici ve dinamik ittifaklar yaparak, otoriteye karşı direniş ve dayanışma politikalarını örgütlemekte, otoriteye meydan okumakta ve bozguna uğratmaktadır. Bu çalışmada, başka bir dünyanın mümkün olduğu inancını benimseyen insanların estetik ve yaratıcılık vurgusunu içine alarak sanal ortamda gerçekleştirdikleri ve sokakla bütünleştirdikleri eylemleri incelenecek, sürecin nasıl şekillendiği sorusuna cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: dijital eylemci ağları, karşıt-kamusal alan, sosyal ağlar, sanat ve direniş

Creation of Opposing-Public Spheres in the Virtual Platform: Digital Activist Networks

ABSTRACT

Ever since the Internet entered into our everyday life since the middle of 1990s, information flow through social networking sites which remain to a large extent as autonomous spaces outside of power control enabled the transfer and sharing of information in record time between very long distances and as a result the quality of information became fluid. The words such as information, communication, interaction and collaboration have become fundamental concepts in today's world, while this transformation also changed people's ways of association and organizational forms. Social networking sites on the Internet which transformed individuals' relationship with information and enriched the opportunities for information gathering, communication and interaction by bringing people together in a virtual platform, also provided new pockets of resistance by creating opposing public spheres in the virtual platform as the new public realm. In this autonomous space of the virtual platform where hierarchy or centralisation do not exist, people are creating an increasingly growing participatory and sharing culture whereby they are expressing their sorrows, ideas, visual images and hopes. People are organising new politics of resistance and solidarity against authority via the establishment of bonds, transient and dynamic alliances by communication, interaction and collaboration with each other and are challenging and defying authority. In this study, actions in the virtual platform which are complemented by actions on the street by people who believe that another world is possible including their emphasis of esthetics and creativity is going to be examined in order to seek an answer to the question of how the process takes shape within a virtual platform.

Keywords: dijital activist network, opposing-public sphere, social network, art and resistance

¹ (Öğr. Gör.), Kocaeli Üniversitesi, seldaerturk@msn.com

² (Öğr. Gör.), Kocaeli Üniversitesi, sevtaporgel@hotmail.com

Giriş

Ağ toplumu internet tabanlı bir toplumdur ve toplumsal hayatın bir parçası olarak dönüştürücü bir niteliğe sahiptir. Temel çıkış noktasını enformasyonun oluşturduğu ağ toplumu modelinde ilişkiler yüz yüze iletişim yerine sosyal ağlar üzerinden gerçekleşmektedir. Manuel Castells'e göre (2013: 21) "ağ" birbiriyile bağlantılı düğümler dizisi, sınırsız biçimde genişleyebilen yapıdadır. Bu ağa dayalı toplumsal yapılar ise dinamik ve açıktır.

Yeni enformasyon teknolojileri küresel, araçsal ağlarla dünyayı birleştirerek, yeni iletişim kanalları açarak, hayatı şekillendirmektedirler. Dijital çağda iletişim teknolojisinin sürekli dönüşümü hem küresel hem yerel düzeyde sürekli değişen bir örüntü halindeki ağ üzerinden toplumsal hayatın tüm alanlarına yayılır. İnternet ve yeni iletişim teknolojilerinin etkisi siyasi ve ekonomik alanla birlikte sosyal hayatı da biçimlendirir.

Sosyal ilişkilerde ve özellikle kültürel kodların aktarılmasında önemli bir rol oynayan dijital iletişim ağları, bu ağlara dahil olanların etkileşime geçebilecekleri bir imkan sunmaktadır (Castells, 2005: 630).

Sanallığa dayalı ağ toplumu, internet ve bugün her yerde öne çıkan iletişim platformu olan kablosuz iletişim ağları sayesinde, yatay ve çok yönlü yayılma ve örgütlenme imkânı sunarak, bir anda birçok insanın çevrimiçi bir arada bulunmasını sağlayabilmektedir.

Bu ise yeni bir örgütlenme ve eylem biçiminin doğmasını kolaylaştırmıştır. Facebook, Twitter, You Tube gibi sosyal medya araçları, halkın hızla mobilize edilmesini sağlayarak bu ağlara dahil olanların etkileşime geçebilecekleri yeni bir kamusal alan, karşıt-kamusal alanlar yaratmaktadır.

Karşıt-kamusal alan kavramı ilk olarak Oskar Negt ve Alexander Kluge'nin kuramında yer almıştır. Negt ve Kluge, egemen sınıfın iktidarının var olduğu kamusal alanı, egemen politik kamusal alan olarak ifade etmişler ve karşıt-kamusal alanın, egemen politik kamusal alanı ele geçirmeye yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Negt ve Kluge,

"...egemen politik kamusal alanı (ulusal ve ulus üstü düzeyleriyle) toplumsal mücadelelerin, sistemin (sömürü ve tahakküm yapılarının) yeneden üretimini sağlayacak biçimde denetlenmediği, karmaşık yapılar ve araçlar içeren bir alan olarak" tanımlarlar. Egemen kamusal alan, zayıflamakta olan burjuva kamusal alan ile, güçlenmekte olan endüstriyel-ticari kamusal alan arasındaki gerilimli alanların eklenmesi sonucu ortaya çıkar. Alternatif kamusal alan ise, ulus-devletlerde küreselleşme ile ortaya çıkan sorunları ezilenlerin lehinde çözmeye çalışan söz ve eylemlerden meydana gelir. Alternatif kamusal alan sınıf-dışıdır, fakat eşitsizlik ve tahakküme karşı duruşuyla sınıf ilişkilerine taraf olabilir ve bu alanda demokratik mücadeleler verebilir. Karşıt kamusal alan ise emek-sermaye çelişkisi üzerinde yükselen, sınıfsal mücadele esas alınarak anti-kapitalist, kolektif ve kurucu nitelikli politik söz ve eylemlerin oluşturduğu alandır" (Özbek, 2004: 182.

İnsanların yaşam alanlarını metalaştıran, kâr üzerine kurulu egemen kamusal alana karşılık karşıt-kamusal alan, kolektif dayanışma ve karşılıklılık ilişkileri dayanmaktadır. Her bireyin değişimi başlatma gücünün olduğunu varsayarak gerçeklik ve ütopya arasında bağlar kurmaya çalışır. Egemen kamusal alan tarafından kısıtlanmış durumda olan karşıt-kamusal alan, "verili koşullar altında egemen bir kamusal alan olarak var olmadığından, ancak krizler, savaş, teslimiyet, devrim ve karşı

devrim gibi tarihsel yarıklardan, kriz durumlarından kurulmak zorundadır” (Çetin, 2006: 29).

1998’de Carmin Karasic, Brett Stalbaum, Stefan Wray ve Ricardo Dominguez, Elektronik Rahatsızlık Tiyatrosu (ERT) adını verdikleri oluşumlarıyla Chipas’daki Meksika yerlileri olan Zapatistalarla dayanışma içine girerek, ilk kez sanal ortamda karşıt-kamusal alanlar yaratarak hükümet baskısına karşı Zapatista yerlilerinin başkaldırısına destek olmuşlardır.

“İlk kez internet ortamı sanatsal ve politik kaygıları harmanlayarak bir eyleme mecra oluşturmaktadır. Bunun için geliştirilen Flood Net adında bir bilgisayar programı, karşısındaki web sitesini ele geçirip onu işlevsiz hale getirmektedir. ERT’in amacı pek çok mikro anonim grubun dayanışmasıyla siyasal bir direnç yaratmaktır. Bu davayı savunan dünyanın dört bir tarafındaki aktivistler Flood Net’i bilgisayarlarına indirirler. Bu program sayesinde hedef alınan sitelerde hiç durmaksızın gerçekte varolmayan web sayfaları açılmak istenmektedir. Bunlar Meksika Başkanı Ernesto Zedillo’nun resmi sitesi, Meksika Borsası, Pentagon ve Chase Manhattan Bankası’nın siteleridir. Eylemciler, Başkanın sitesi yerine köyleri basılarak Meksika ordusu tarafından öldürülen Zapatista yerlilerin isimlerini koyarlar. Çok sayıda eylemcinin aynı anda bu programı kullandığında internet hizmet sağlayıcısı aşırı yüklenmekte bu eylem sistemi yavaşlatmaktadır” (Tunç, 2011: 199).

Sanatın estetik ve yaratıcılık vurgusunu içine alarak gerçekleştirilen bu eylem, yeni bir toplumsal muhalefet biçimini görünür kılmakla beraber baskıcı hükümetler ya da büyük şirketlerin toplum üzerindeki hakimiyetini nasıl yeniden-üretecek şekilde yapılandırılabileceğini, sanal ortamın nasıl taktiksel olarak kullanılabilceğini göstermesi açısından

önemlidir. Aynı zamanda bu yeni eylem biçimini kimlik ve temsil kavramları üzerinden de değerlendirmek mümkündür. Merkezi otoriteye karşı kimlik farklılıklarının tanınması ve özerklik, bu yeni eylem biçimlerinin amaçları ve değerleri arasında yer almaktadır. Nitekim, özellikle sosyal paylaşım siteleri üzerinden kimliğe yapılan vurgu önemli bir tutum olarak belirmektedir. Kadın hakları, sivil haklar, çevreci hareketler, dini gruplar, etnik kökene dayalı oluşumlar, cinsiyet farkına dayalı ayrımlarla ve daha birçok kimlik temsilleri yeni medya ortamında yer almaktadır.

Yukarıda da değinildiği gibi, yeni teknolojilerin ve internetin yarattığı ağ toplumu, klasik örgütlenme ve elbette iletişim biçimlerini etkilemektedir. Ağlar oluşturan yeni eylem biçimleri, genellikle işgaller ve sokak gösterileri sayesinde kent uzamına yayılmış olsa da, varlıklarını internetin özgür ortamında sürdürmektedirler. İnsanlar artık; çok hızlı bir şekilde bir araya gelip dağılabilmek, gayri merkezi bir örgütlenmeyle öngörülemez davranışlarda bulunabilmek, iç ve dış iletişimi önlenemez bir şekilde sürdürebilmek, yerel eylemlerine küresel iletişim kanallarını kullanarak destek yaratabilmek ve iktidarlar üzerinde görülmemiş baskı yaratabilmek; her şeyden önemlisi, baskının koşulu olan görünmezlik duvarını yıkarak ülkeleri dünyaya şeffaflaştırabilmek gibi yeni güçlere sahiptirler (Uçkan, 2011: 18). Merkezlesizleşmiş, hiyerarşik olmayan, yatay koordinasyon özelliği bulunan ağ yapılanmalarının liderleri ve karargahları yoktur. “Bölünerek çoğalırlar, düğümler ve çemberler halinde organize olurlar ve sürekli hareket halindedirler” (Uçkan, 2011: 39).

İnternetin hayatımıza girmesiyle beraber şekillenen, ağlar oluşturan yeni eylem biçimini biz bu çalışmamızda dijital eylemcilik olarak

adlandıracağız. Dijital eylemciliği, hedeflenmiş bir otoriteye/iktidar odağına karşı ağ yapıları ve bilgi teknolojilerinin yayılım hızından faydalanılarak, örgütlenme, kitlelere mesaj verme, bilgi akışı sağlama ve protesto yoluyla kolektif taleplerin dile getirildiği organize bir yapı olarak tanımlayabiliriz. İktidar odaklarının, küresel politik stratejilerle donanmış devletler ve çok uluslu şirketler, herkesi gözetim, izleme, dinleme, fişleme, sansür yoluyla kontrol altında tutma stratejilerine karşı, dijital eylemcilerin iktidar mekanizmaları dışında, iktidara karşı bir örgütlenme alanı da yaratarak, iletişimi ağını genişletmeleri, küresel çapta destek alabilmeleri, kamuoyunu etkilemeleri mümkün olabilmektedir. Toplumsal değişimi sağlamak için interneti ve sosyal medyayı kullanan dijital eylemciler ifade özgürlüğü, insan hakları ya da çevre gibi sosyal ve politik konulardaki olaylar üzerine merkezden bağımsız olarak büyüyebilen alternatif kamuoyu oluşturarak sosyal medya platformlarında örgütlenmekte ve çoğu zaman eylemlerini sokağa taşımaktadırlar. Geniş kitlelere ulaşması hedeflenen dijital eylemleri, günlük yaşamdaki ortamın dışında bir ara alan oluşturarak yeni varoluş biçimleri, yeni farkındalıklar yaratmayı amaçlayan, kolektif eylemlerinin etkisini arttırmak için yaratıcı yöntemler bulmak ve yenilikler üretmek zorunda olan bilinçli bir eylem tarzı olarak kabul etmekteyiz. Bu noktada sanat önemli bir direniş potansiyeli yaratmakta ve toplumdaki diğer direniş pratiklerine eklenerek sistemin kısıtlayıcı stratejilerine, mekana ve bağlama özgü hesaplı eylemler, taktikler, kırılmalar yaratma yoluyla müdahale etmektedir.

“Sanatın bir nesne değil dünyayı görme ve dünyada eylemde bulunma biçimlerimizi dönüştürme potansiyeli olan bir toplumsal ilişki olduğu” (Scholl, 2015: 200) görüşü eylemlerin

büründüğü “kapitalizme karşı karnavallar” halini açıklar niteliktedir. Kapitalizme karşı karnaval kavramı *Reclaim the Streets* (Sokakları Geri Al) adlı grupla birlikte, sokak protestolarında bilinçli bir eylem tarzı olarak algılanmaya başlamıştır. Kalabalık caddeleri, büyük kavşakları, şehirler arası yolları trafiğe kapatarak hazırlıksız partiler veren *Reclaim the Streets* grubu, çoğu politik eylemin öngörülebilir ve sıkıcı olduğunu, bildiğimiz protestolara benzemeyen sokakların alışık işlevlerinden kurtarıldığı sokak partilerinin ise bunun tam zıddı olduğu görüşündedir. Sokak partileri hiyerarşik düzenin askıya alınışını, baskın düzenden geçici bir kurtuluşu ifade eder. Gündelik hayatın normal akışı içerisinde geçici kırılmalar yaratır. *Sitüasyonist Enternasyonal*'in sözcülerinden Raoul Vaneigem'a göre,

“Sokak Partisi, [...] karnavalımsı bir ters çevirme olarak okunabilir: Karnavalı devrimci an yapma girişimi olarak, “Olan”ın uzandığı yolun üzerine “ne olabilir”i koyarak; hızla “orada-ve-sonra”ya varmaya çalışan yoldaki “şimdi-ve-burada”yı yücelterek, radikal değişim olasılığını yeniden canlandırmayı umar [...] Yayılan bir arzudur: özgürlük, yaratıcılık ve gerçek hayat arzusu” (Akt. Scholl, 2015: 204).

Kamusal alana sanatla müdahale ederek gündelik hayatın normal seyrini kesintiye uğratma amacındaki sanat eylemcileri, Sitüasyonistlerin “durum kurmak” dedikleri teorilerini kullanarak normal akışı ve mevcut baskıları bir takım stratejilerle tersine çevirmeyi amaçlamaktadırlar. Durumlar, karşıt-kamusal alan oluşturan, estetik-politik bilinçle örgütlenen, sürekli değişebilen, birçok faktörle iletişim içinde olan bilinçli bir tavidir. Sanat eylemcilerinin Sitüasyonistlerden ödünç aldıkları bir diğer kavram detournement (saptırma), metot olarak önerdikleri ise derive (sürüklenme)

kavramıdır. Yukarıda değindiklerimizden yola çıkarak, bugün ağırlıklı olarak eylemci sanatın odağında, küreselleşme ve kapitalizm eleştirisinde de yer alan söylemlerin ve kavramların olduğunu söyleyebiliriz.

Dijital eylemcilerin örgütlenme biçiminin Deleuze ve Guattari'nin köksap (rhizom) kavramında olduğu gibi ne başı ne de sonu vardır. Bu yaklaşıma göre birbirini sarıp sarmalayan yer altındaki kökler gibi yatay ve hiyerarşiden uzak bir yapılanmayla ağ yapısını oluştururlar.

“Köksapın en bilinen örneği ayrıkotudur. Bir ayrıkotunu bahçenizden temizlemek isterseniz, bir bölümünü koparıp atmanız yetmez. Onu tamamen kurutmanız veya temizlemeniz gerekir. Ayrıkotuna kimyasal silahlarla saldırmanızda işe yaramaz, çünkü bu sefer tüm bahçeyi kurutursunuz. Ayrıkotu bir tür ağ bitkidir. Bir ağ halinde yayılır ve ağ gibi hareket eder. Tamamen mobildir, yani bir yerden bir başka yere ağ özellikleri sayesinde seyahat edebilir” (Uçkan, 2011: 49).

Köksapın aksine dikey ve yalnızca doğrusal bağlantılarla birbirine bağlı olan hiyerarşik ağaç biçimli model ise daima kökten gövdeye doğru tek yönlü akan bir akış şeması gösterir. Köksap biçimli modelden farklı olarak dallar her zaman ana gövdeye bağlıdır ve hiçbir zaman birbirleriyle ilişkileri yoktur.

Dijital eylemcilerin örgütlenme biçimlerini Deleuze ve Guattari'nin “köksap” kavramıyla ilişkilendirdiğimiz gibi Hakim Bey'in “Geçici Otonom Bölge” kavramıyla da ilişkilendirebiliriz. Geçici Otonom Bölge, “doğrudan Devlet'le çarpışmaya girmeyen bir ayaklanma gibidir, bir alanı (mekansal, zamansal ya da düşlemsel) özgürleştiren ve sonra da Devlet onu ezmeden evvel başka bir yerde başka bir

zamanda yeniden oluşmak üzere kendini fesheden bir gerilla operasyonu gibidir (Hakim Bey, 2009: 148)”. Geçici Otonom Bölgeler, iktidarın otoritesine karşı kendi anarşist sosyal iletişim alanlarını oluşturabilen, ağ içinde sürekli dolaşan, yerleşik değerleri karnavalesk anlamda ters yüz ederek sanat ile hayat arasındaki sınırları bulandırarak kendisine geçici bağımsız bölgeler yaratarak faaliyet gösteren göçebe muhalefet odakları olarak tanımlanabilir, ve birçok dijital eylemci ağ için taktik olarak kullanılmaktadır.

Dijital eylemci ağlarının kronolojisini incelediğimizde, Zapatistaların eylemleri ilk adım olarak nitelenebilir. Sızıntı belgeleriyle devletler ve çokuluslu şirketlerin sınırlarını ifşa etmeye ve oynadıkları oyunun kurallarını bozmayı amaçlayan sızıntı Wikileaks belgeleri, dijital eylemci ağlarının internet ortamında nasıl işbirliği içinde çalıştığını göstermesi açısından önemlidir. 2006 yılında faaliyete geçen görünürde bir internet sitesi olan Wikileaks, erişilemez belgeleri açığa çıkarmak için kurulmuş olan bir organizasyondur. 2006 yılından beri faaliyette olsa da 2010 yılında Bağdat'da, içlerinde iki Reuters gazetecisinin de olduğu silahsız bir gruba ateş açan bir ABD helikopterin kameradan kaydedilmiş görüntüleri sızdırmasıyla (Uçkan, 2011: 17) dünya gündemine girmiş oldu. Ardından ABD'nin Afganistan işgali ile ilgili Afgan Savaş Günlükleri ve Irak işgali ile ilgili Irak Savaş Kayıtlarını yayınlamaları Afganistan ve Irak işgalinin içyüzünü ve ABD'nin işlediği savaş suçlarını açığa çıkardı. Hemen sonrasında ABD Dış İşleri Bakanlığı ile ABD Konsoloslukları arasında geçen hassas yazışmaları içeren *Cablegate* belgelerini yayınladılar. Wikileaks belgeleri, şimdiye kadar sadece devletlerin ve çokuluslu şirketlerin oynadığı bu oyuna yeni ve davetsiz oyuncuların girebileceğini, halkın da bu oyuna mü-

dahil olabileceğini ve teknoloji çağında yaşadığımız bu derin dönüşümün işaretlerini göstermesi açısından önemlidir (Uçkan, 2011). Dünyanın dört bir yanından aktivist, gazeteci, enformasyon uzmanı, matematikçi, şifreleme uzmanı ve muhalif gruplara mensup binlerce gönüllünün işbirliği içinde çalıştığı bu organizasyonu “sansürlemeye, kaynaklarına el koymaya çalışan şirketler anonim hacker orduları tarafından saldırıya uğramaktadır, sansürleme imkanının olmadığı bu yapı aynı zamanda kolaylıkla çoklanabilir bir örgütlenme modeli olduğu için, sürekli yeni Wikileaksler ortaya çıkmaktadır” (Uçkan, 2011: 36).

2011 yılına girdiğimizde ise ilk olarak Tunus’da başlayan, sonra domino etkisiyle Mısır, Libya, Cezayir, Yemen, Ürdün, Suriye gibi Arap devletlerine yayılan devrim dalgasıyla halk yeniden oyuna girmiş ve tarihe Arap Baharı olarak geçmiştir. Arap Baharı’nı, Orta-doğu halkının demokrasi, özgürlük ve insan hakları talepleriyle başlattıkları, dijital ağlarda hızlı ve etkili bir biçimde tartıştıkları ve örgütlendikleri, sonrasında kent uzamına yayılan internet tabanlı toplumsal bir hareket olarak tanımlayabiliriz. Dijital ağlar, bölge halkları arasında bağlar oluşturmak ve uluslar arası destek ağları kurmak için eylemciler tarafından stratejik bir biçimde kullanılmıştır. Ayrıca Castells’in Arap isyanlarında değindiği önemli bir noktada sanatsal siyasi yaratıcılıktır.

“Hareketler, özellikle Suriye’de yenilikçi grafik tasarım eseri avatar imgeleriyle, mini belgesellerle, You Tube’da yayınlanan web dizileriyle, video bloglar fotoğraf montajları vs. ile destekleniyordu. Bu imgelerin gücü ve yaratıcı anlatının harekete geçirdiği hem seferber edici hem yatıştırıcı hisler, harekete katılan eylemcilerin geniş ölçekte genç nüfusla bağlantı kurmak için dayanabileceği, böylece de-

ğişen siyasetin bir aracı olarak kültürü değiştiren sanal bir sanat ve anlam ortamı yarattı” (Castells, 2013: 102).

Arap Baharının ardından birbirleriyle etkileşim içindeki güçlerin iç içe geçerek yaptığı dalgalanmalara benzer biçimde İspanya’da Indignas (Öfkeliiler), Yunanistan’da, Portekiz’de, İtalya’da ve ardından ABD’de *Occupy Wall Street* (Wall Street’i İşgal Et) hareketi, finans sektörünün önemli kurumlarının olduğu Wall Street sokağında başlamıştır. Castells, *Wall Street’i İşgal Et* hareketinin ortaya çıkış nedenlerini şöyle açıklar.

“Havada öfke kokusu vardı. Başta birden bire emlak piyasası çöktü. Yüz binlerce kişi evlerini kaybetti. Milyonlarca insan uğruna hayatını verdiği varlıkların büyük bölümünden oldu. Sonra finans sistemi, yöneticilerin spekülasyonları ve açgözlülüğü yüzünden çöküşün eşiğine geldi. Onlara yardım eli uzatıldı. Vergi ödeyenlerin parasıyla...Ayakta kalan finans şirketleri kredi vermeyi kestiler, böylece binlerce şirket kapandı, milyonlarca iş imkanı son buldu, maaşlarda büyük düşüşler oldu. Hiç kimse sorumlu tutulmadı. İki siyasi parti de finans sisteminin kurtarılmasına öncelik verdi....Sonra kasırga koşturdu”(Castells, 2013: 141).

13 Temmuz 2011’de kültürel eleştiri dergisi olan *Adbusters*’ın “Bir Tahrir anına hazır mısınız? 17 Eylül’de aşağı Manhattan’a akın, çadırlar, mutfaklar, barışçıl barikatlar kurun ve Wall Street’i işgal edin” (Castells, 2013: 143) çağrısını bloğunda yayınladı. Uzun bir süredir ABD ekonomisinin finansal yıkımı üzerine analizler ve bilgiler yayınlayarak Amerikalıların yüzde 99’unu seferber olmasının vakti geldiğini söyleyen *AmpedStadus* adlı başka bir eylemci ağı, *Anonymous* gibi eylemci ağları bir araya gelerek, herkesi “ekonomik zorbalık sistemi-

ne karşı şiddet dışı bir biçimde isyan etmeye" (Akt. Castells, 2013: 143) çağırdılar. İnternetten doğan ve internetten yayılan, gündelik hayatın rutinini kesintiye uğratan bu harekette haberleşme büyük oranda Twitter, Facebook ve YouTube üzerinden devam etmiş, tutuklanmaların yaşandığı, Zuccotti Parkı'nın boşaltıldığı anlar sosyal medyanın en yoğun kullanıldığı zamanlar olmuştur. Castells'e göre bu hareketin temel başarısı, "başka bir hayatın mümkün olduğu umudunu yeniden yeşertmesiydi" (Castells, 2013: 176).

2013'de farklı bir bağlamda fakat benzer bir biçimde Türkiye'de Gezi Parkı protestoları ortaya çıkmıştır. Mayıs 2013'de Taksim Meydanı yayalaştırma projesi yapımı kapsamı altında Gezi Parkı'nın duvarının yıkılması ve ağaçların yerinden sökülmesiyle Gezi parkına çadırlar kurulmuş, Gezi parkı aylarca toplumsal yaşamla dolmuştur. Gezi Parkı eylemlerinde direniş, bireylerden ve küçük gruplardan başlamış sosyal ağlarda örgütlenmiş sonrasında Türkiye'ye yayılmış, tüm dünyadan destek görmüş ve dünyanın dört bir tarafındaki hareketlerle ağlar kurmuştur. Gezi parkı direnişi diğer ülkelerden farklı olarak, "finansal krize ve tasarruf karşı bir protesto değil, sermaye birikimi adına Türkiye'nin doğasını ve kültürünü yok eden ekonomik büyüme modeline getirilmiş bir eleştiri olması (Castells, 2013: 303) nedeniyle de anlamlıdır. Art arda çıkan bu isyanlara neden olan şey sadece yoksulluk, ekonomik kriz, adaletsiz bir toplum yada demokrasi eksikliği değildi.

"Korkuyu isyana, isyanı daha iyi bir insanlık umuduna çevirenleri bir araya getiren şey en başta ister finansal, ister siyasal, ister kültürel olsun, iktidardakilerin sinizmi ve küstahlığının kıskırttığı aşağılanmaydı. Tekrar tekrar çıkmazlara sapan çok sayıda ideolojik ve ku-

rumsal tuzaktan kaçarak, yeni bir yol açıp öreerek sıfırdan yeni baştan kurulacak bir insanlık" (Castells, 2013: 18). Joseph Schumpeter'in deyimiyile 'yaratıcı yıkım' olarak nitelendirilen (Akt. Uçkan, 2011: 18), Başka bir dünyanın mümkün olduğunu inancını savunan, eskiyi silip yeniye yol açmayı amaçlayan bu dönüşüm işaretlerinin her birinde internetin ve daha önemlisi kablosuz iletişim ağlarının yadsınamaz bir önemi vardır.

Sonuç

Teknolojide yaşanan değişimler hayatın her alanını etkilediği gibi, toplumların iletişim ve örgütlenme biçimlerini de etkilemiştir. Dünyayı birbirine bağlayan dijital ağlar, toplumsal eylemlere yeni hareket alanları açmaktadır. Çalışmamızda bahsettiğimiz dijital ağlar, hükümetlerin ve/veya şirketlerin kendi çıkarları ve değer yargıları doğrultusunda iktidarlarını korumak için kullandıkları tekelleri altındaki iletişim kanallarının dışında kalan, karşı iktidarlarını oluşturdukları özerk alanlardır. Bu özerk alanlarda insanlar bir araya gelerek iktidar ile karşı iktidarları arasında olan çatışmalı ve etkileşimli ilişkiyi inşa ederler. İnsanlar, dünyanın her hangi bir yerinde olan her hangi bir olayla ilgili ana akım medyanın haberinin karşısında aynı olayla ilgili kendi paylaşımlarını yapmakta, haberi istediği yönde konumlandırabilmekte ve yeni bir anlam yaratmaktadırlar. Böylelikle dünyanın herhangi bir yerindeki sorunlardan haberdar olan insanlar, süratle örgütlenerek sorunların çözümü için dijital ağlarda ve sokaklarda harekete geçerek, toplumun ve küreselleşen dünyanın şekillendirilmesinde rol oynamaktadır. İktidarın denetiminden bağımsız olarak karşı iktidarlarını kuran dijital eylemcilerin, direnme yönünde strateji geliştirme ve alternatif perspektifler geliştirecek toplumsal dönüşüm çabaları, disiplinler arası çalışma-

ları (sanat, politika, felsefe, edebiyat, sosyoloji gibi) gerekli kılmaktadır. Dijital eylemlerin bu kadar etkili olmasının bir nedeni sanat ve politika arasında işbirliği alanlarının açılmasıdır. Yaşadığımız bu süreçte sanatın toplumsal hareketlerin bir parçası olarak söylemini derinleştirdiğini, durağanlaşmış ve bitirilmiş biçimlerle yetinmediğini ifade edebiliriz. Dijital ağlarda ya da sokakta gündelik yaşantımızda kurduğumuz her türlü iletişimin içine sızan sanat günümüzde ayrıcalıklı ve bağımsız bir alan değildir artık, hayatın içinde eriyip giden, insanlar arasında iletişim, işbirliği ve toplumsal ilişki üretimini üstlenen, katılımcı bir yapıdadır. Modernizm'in tekil ve özerk sanat yapısı idealinin aksine günümüzde sanat ile hayat arasındaki sınırlar kalkmış, sanat toplumsal hareketlerin parçası ve katalizörü konumuna gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Ağ Toplumu'nun Yükselişi*, çev.Ebru Kılıç İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013). *İsyen ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Çetin, A. (2006). Kamusal Alan ve Kamusal Mekan Olarak "Sokak", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Sinema Ana Bilim Dalı.
- Çoban, B. (Hazırlayan) (2009). *Küreselleşme, Direniş ve Ütopya: Yeni Toplumsal Hareketler*, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Erdoğan, Ş. (Hazırlayan) (2008). *Sitüasyonist Enternasyonal*, İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.
- Bey H. (2009). *TAZ: Geçici Otonom Bölge, Ontolojik Anarşi, Şiirsel Terörizm*, İstanbul: Altıkırkbeş Yayınevi.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2011). *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özbek, M. (2004). "Politik Kamusal Alan ve Kolektif Yaratıcılık," *Kamusal Alan*, İstanbul: Hil Yayın.
- Ruivenkamp, G., Jongerden, J. ve Öztürk, M. (2010). *Teknoloji ve Toplum: Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Scholl, C. (2015). *Bakunin Zavallı Kuzenleri: Sanat Yoluyla Taktiksel Müdahale*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kuryel, A. ve Fırat, B.Ö. (Der) *Küresel Ayaklanmalar Çağında Direniş ve Estetik*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tunç, A. (2011). Kanunsuz Ama Meşru: Sanal Ortamda Sivil İtaatsizlik ve İnternet Korsanlığı, *Cogito*, 67, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uçkan, Ö. ve Ertem, C. (2011). *Wikileaks: Yeni Dünya Düzenine Hoş Geldiniz*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Zizek, S.(2013). *Tehlikeli Rüyalar Görme Yılı*, İstanbul: Encore Yayınları.
- Zizek, S.(2013). *Dünyadaki İsyenlerin Anlamı*, İstanbul: Agora Kitaplığı.